

מנהג אבלות בספירת העומר:

הימים שבין חג הפסח לחג השבועות הם ימים שיש בהם צער, הואיל ומתו בהם עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא. לפיכך נוהגים בימים אלו מקצת מנהגי אבלות, שלא לשאת אשה ושלא להסתפר, וכן אין עורכים בהם ריקודים ומחולות של רשות.

לפני שנעסוק בפרטי מנהגי האבלות, ראוי להרחיב מעט בעניין המרכזי, והוא סיבת מותם של תלמידי רבי עקיבא. וכך מובא בתלמוד מסכת יבמות (סב, ב): "אמרו: שנים עשר אלף זוגים של תלמידים היו לו לרבי עקיבא... וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה... תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת... וכולם מתו במיתה רעה". "והיה העולם שמש עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, (ואלו התלמידים החדשים): **רבי מאיר ורבי יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה**". ומסופר עוד במדרש (ב"ר סא, ג) שאמר **רבי עקיבא** לתלמידיו החדשים: "בניי, הראשונים לא מתו אלא שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו, תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם". **מיני אז ימים** אלו של ספירת העומר הם ימים שנוהגים בהם מקצת מנהגי אבלות, ומשתדלים לתקן בהם את היחסים שבין אדם לחבירו ובמיוחד בין לומדי התורה. ומכיוון שמדובר במנהג שנהגו ישראל בלא תקנה מפורשת של חכמים, ישנם הבדלי מנהגים בין העדות השונות, כפי שיבואר בהמשך

כאלף שנים לאחר מכן, בעת מסעות הצלב שהחלו בשנת תתנ"ו לאלף החמישי, רצחו הנוצרים באשכנז רבבות יהודים, ואף אסונות אלו התחוללו ברובם בימי ספירת העומר. כחמש מאות שנים לאחר מכן, בשנים ת"ח ות"ט **לאסף השישי**, שוב אירעו רציחות נוראות במזרח אירופה, רבבות ואולי מאות אלפי יהודים נרצחו, ואף פרעות אלו אירעו ברובם בימי ספירת העומר. לפיכך נטו באשכנז להחמיר יותר במנהגי אבלות אלו.

זמני מנהגי האבלות

מנהגים רבים היו לגבי זמן האבלות, ונזכיר את ארבעת העיקריים: **א)** מנהגי האבלות נמשכים בכל ספירת העומר, ומנהג זה מבוסס על גרסת הגמרא שלפנינו (יבמות סב, ב), שתלמידי רבי עקיבא מתו מפסח ועד עצרת, ואם כן יש לנהוג מנהגי אבלות בכל הימים הללו. **ב)** מנהגי האבלות נמשכים עד ל"ג בעומר בלבד. וזה על פי המסורת הידועה, שבל"ג בעומר פסקו תלמידי רבי עקיבא למות. **ג)** מנהגי האבלות נמשכים עד ל"ד בעומר.

וזה על פי מסורת ספרדית לפיה גורסים בגמרא שתלמידי רבי עקיבא מתו עד 'פרוס העצרת'. 'פרוס' לשון חצי, היינו עד חצי חודש לפני חג השבועות. כשנפחית מארבעים ותשעת ימי ספירת העומר חמישה עשר יום, יישארו שלושים וארבעה ימים שבהם מתו תלמידי רבי עקיבא, ובהם נוהגים מנהגי אבלות.

ד) נוהגים **שלושים ושלושה** ימי אבלות כמניין **אבל**, וזאת על פי המסורת שתלמידי רבי עקיבא מתו בכל הימים שאינם מיוחדים לשמחה במשך

ספירת העומר, שהם שלושים ושלושה ימים, וכנגדם צריכים לנהוג אבלות בשלושים ושלושה ימים רצופים, ואין זה משנה אם יהיו בתחילת ספירת העומר או בסופה.

מנהג יוצאי ספרד

לדעת בעל ה'שולחן-ערוך' (או"ח תצג, א-ב), מנהגי האבלות מתחילים מהיום הראשון של ספירת העומר ועד לבוקר ל"ד בעומר. וזאת על פי המסורת הגורסת בגמרא שתלמידי רבי עקיבא מתו עד "פרוס העצרת", ו'פרוס' הכוונה לחצי חודש שהוא חמישה עשר יום, נמצא שצריך להמשיך את האבלות עד ליום ל"ד בעומר.

אלא שכמו לגבי אבלות שבעה, מקצת היום נחשב ככולו, ואחר שישב האבל מעט על הארץ בתחילת היום השביעי, כבר קיים את האבלות של היום השביעי ויכול לקום מאבלותו, כך גם לגבי מנהגי האבלות של ספירת העומר.

לפיכך, אין צורך להמתין עד סיום יום ל"ד בעומר, אלא כבר בבוקר יום ל"ד בעומר, כיוון שעברו מספר רגעים אחר שעלה השחר, נחשב מקצת היום ככולו, וכל מנהגי האבלות מתבטלים.

ואמנם ביום ל"ג בעומר מותר לשיר, לנגן ולרקוד, לכבוד הילולת רבי שמעון בר יוחאי, אולם שאר מנהגי האבלות נשארים בתוקפם, ואסור לפי מנהג זה לישא אשה ולהסתפר בל"ג בעומר. ומשנסתיים ל"ג בעומר אסור בליל ל"ד לנגן ולרקוד, וכשיגיע בוקר ל"ד יתבטלו כל מנהגי האבלות. (ולעניין תספורת, הנוהגים לפי האר"י מחמירים עד ערב חג השבועות, כה"ח תצג, יג).

ויש קהילות ספרדיות שנהגו שכל מנהגי האבלות מסתיימים בל"ג בעומר, כך נהגו בטורקיה ומצרים. ואף שמנהג הספרדים הרווח כיום בארץ אינו כן, כשיש צורך גדול להקל בזה בל"ג בעומר או בליל ל"ד בעומר, יש מקום לשאול שאלת חכם.

מנהג יוצאי אשכנז

מנהג יוצאי אשכנז הרווח כיום בארץ ישראל משלב כמה מסורות. עיקר מנהגי האבלות נמשכים עד ל"ג בעומר, ומקצתם נמשכים אח"כ. וזאת על פי המסורת שהמגפה נעצרה בל"ג בעומר, אלא שאותם תלמידיים שהתחילה מחלתם לפני ל"ג בעומר מתו אח"כ עד חג השבועות (מהר"ל חידושי אגדות ליבמות סב, ב).

לפיכך, עד ל"ג בעומר נוהגים שלא להסתפר ולא לישא אשה ולא לנגן ולרקוד, ואילו אח"כ נמנעים רק מנישואין ושמחות גדולות. **ועוד טעם**,

שבעת מסעי הצלב ומאורעות ת"ח ות"ט נרצחו מאות אלפי יהודים מבני קהילות אשכנז, ורציחות אלו אירעו ברובם בסוף ספירת העומר, ועל כן נהגו בקהילות אשכנז להימנע באותם ימים משמחות גדולות. אבל מראש חודש סיוון, המנהג להתיר עריכת נישואין, מפני ששמחת חג השבועות, שכבר ניכרת מראש חודש סיוון, מבטלת את האבלות.

ויש מקילים לשאת אשה מל"ג בעומר ואילך, ורק משמחות גדולות של רשות נמנעים עד חג השבועות (בהערה נזכיר עוד מנהג שהיה רווח מאוד באשכנז). **וביום ל"ג** בעומר עצמו, מותר לשאת אשה ולהסתפר. אלא שנחלקו המנהגים בדין ליל ל"ג בעומר. יש אומרים שגם בלילה של ל"ג בעומר מותר לשאת אשה ולהסתפר, מפני שכל יום ל"ג בעומר הוא יום של שמחה. ויש אומרים שצריכים לנהוג שלושים ושלושה ימי אבל רצופים, ולכן רק לאחר שהגיע בוקר ל"ג, אומרים מקצת היום ככולו, ומותר לשאת אשה ולהסתפר. ולכתחילה נוהגים להחמיר, ובשעת הצורך אפשר לנהוג כמקילים. ולכל המנהגים מותר לקיים בליל ל"ג שמחה של ריקודים ונגינה.

נישואין ואירוסין בימי ספירת העומר

אחר שעסקנו במשך זמן האבלות, נסכם את דיני המנהגים באופן מפורט. כתבו הגאונים, שמאז שמתו תלמידי רבי עקיבא בימים שבין פסח לעצרת, נהגו ישראל שלא לשאת בהם אשה.

לדעת כמה פוסקים, רק מנישואין של רשות נמנעים, כגון מי שכבר היה נשוי וקיים מצוות פריה ורביה, אולם מי שעדיין לא קיים מצוות פריה ורביה, יכול להינשא בימי ספירת העומר, שמצוות הנישואין דוחה מנהג (רדב"ז, פר"ח). אבל למעשה הסכימו האחרונים שהמנהג הוא שגם מי שלא קיים מצוות פריה ורביה לא ישא אשה בימים אלו, שאם לא כן אין כמעט משמעות למנהג האבלות. אבל מותר להחזיר את גרושתו, מפני שיש בזה מצווה ואין ריבוי שמחה (מ"ב תצג, א, כה"ח ב-ג).

למנהג רוב הספרדים, איסור הנישואין נמשך מתחילת ספירת העומר ועד יום ל"ד בעומר, ומבוקר ל"ד בעומר מותר לערוך נישואין. ויש קהילות ספרדיות שנהגו להקל לשאת אשה כבר מל"ג בעומר, ובשעת הדחק אפשר לנהוג כמותן על פי הוראת חכם

מי שהוזמן לחתונה ביום שלפי מנהגו אין מתחתנים, אבל למנהג החתן מתחתנים, רשאי לילך לחתונה ולהשתתף בסעודה ולשמח את החתן והכלה בריקודים (אג"מ או"ח א, קנט). רק נישואין אסורים, אבל מותר לערוך מסיבה המכונה בימינו 'אירוסין', ובתנאי שלא ישמיעו בה מוזיקה.

תספורת

כתבו הראשונים שאין להסתפר בימי ספירת העומר. וכפי שלמדנו (הלכות ג-ד), **למנהג ספרדים** איסור תספורת נמשך עד לבוקר יום ל"ד בעומר. **ולמנהג אשכנזים** עד בוקר יום ל"ג בעומר, ויש מקילים מליל ל"ג בעומר, ובשעת הצורך אפשר לסמוך עליהם.

ודווקא תספורת רגילה שיש בה צד של שמחה אסורה, אבל מותר לגזור את השפם אם הוא מפריע לאכילה. וכן מי ששער ראשו המגודל גורם לו כאבי ראש או שיש לו פצעים בראשו, רשאי להסתפר בימים אלו (עפ"י שו"ע תקנא, יג; תקלא, ח, מ"ב כא, ובאו"ה שם; ספ"כ יב, ח-ט).

גם לנשים אסור להסתפר באותם ימים. אבל להסתפר לשם צניעות מותר, כגון אשה ששערותיה יוצאות מכיסוי ראשה מותר לה לספרם (שו"ע תקנא, יג; מ"ב עט). וכן מותר לגזור או לתלוש שערות כדי להסיר גנאי, לפיכך, מותר לנשים למרוט גבות ולהוריד שערות שבפנים (פס"ת תצג, ז, בשם הרש"ז אויערבאך. וע' אג"מ יו"ד ב, קלז). גם את הקטנים אין לספר בימים אלו, ולצורך גדול, כדי למנוע מהם צער, מותר לספרם (ע' שו"ע תקנא, יד, מ"ב פב).

מותר לבעלי השמחה להסתפר לכבוד ברית המילה. בעלי השמחה הם: אבי הבן, הסנדק והמוהל (מ"ב תצג, יב. ודין יום העצמאות יבואר להלן ד, יא). כאשר ראש חודש אייר חל בשבת, לפי מנהג אשכנז מותר להסתפר לקראתו (מ"ב תצג, ה). ולמנהג ספרדים רק בשעת הדחק מקילים בזה (כה"ח תצג, מב).

נזהרים שלא להסתפר במשך כל ימי, הנוהגים על פי האר"י ז"ל ספירת העומר עד ערב חג השבועות, שאז מסתפרים לכבוד החג. ואפילו לקראת ברית מילה על פי מנהג האר"י אין להסתפר. ורק את הילדים הקטנים בני שלוש נוהגים לספר בל"ג בעומר לפי מנהג האר"י (כה"ח 'תצג, יג, ועיין להלן ה, ו, במנהג ה'חלקה

גילוח

לגבי גילוח התעוררה שאלה: האם למי שרגיל להתגלח בכל השנה מותר להתגלח בספירת העומר. לדעת רבים גילוח בכלל תספורת, ובכל הימים שאסור להסתפר אסור גם להתגלח. וכך נוהגים רוב בני הישיבות, עד שאי הגילוח הפך להיות ההיכר הבולט ביותר של האבלות בימי ספירת העומר.

ריקודים וכלי זמר

כיוון שנהגו בימי הספירה שלא להרבות בשמחות יתירות, כתבו האחרונים שבכלל זה יש לאסור ריקודים ומחולות של רשות (מ"א תצג, א). וכן נהגו לאסור נגינה ושמיעת כלי זמר.

למנהג הספרדים, אמנם ימי האבלות נמשכים עד ל"ד בעומר בבוקר, אלא שבל"ג בעומר, לכבוד הילולת רבי שמעון בר יוחאי, מותר לנגן ולרקוד. ואחר ל"ג בעומר נמשך האיסור בליל ל"ד בעומר, ומיד לאחר תחילת בוקר ל"ד בעומר נפסקים מנהגי האבלות.

למנהג אשכנזים, האיסור נמשך עד סוף יום ל"ב לעומר, ומתחילת ליל ל"ג בעומר מותר לנגן ולרקוד ולשמוח לכבוד הילולת רבי שמעון בר יוחאי. ולאחר מכן המנהג הרווח בקרב יוצאי אשכנז להימנע עד חג השבועות מקיום שמחות גדולות, כגון ערבי ריקוד שמחים, אבל מותר לנגן ולשמוע כלי נגינה. וכן מותר לקיים חוג אירובי, שעיקר מגמתו התעמלות ולא ריקוד שמחה.

מותר ליהודי שמתפרנס מנגינה לנגן במסיבות של גויים לצורך פרנסתו. וכן מותר ללמוד וללמד לנגן בימי הספירה, הואיל ואין בזה שמחה (ספ"כ יב, טז; וע' פס"ת תצג, ד). אבל תלמיד שממילא אינו רגיל ללמוד ברצף כל השנה, אם אפשר טוב שההפסקה תהיה בימי האבלות שבספירת העומר. ואם בכוונתו לעשות הפסקה אחת בשנה, עדיף (שיעשה אותה בשלושת השבועות) (ועיין להלן ח, ב).

ברית מילה, הכנסת ספר תורה ובר מצווה

מותר לקיים סעודות מצווה ולשיר ולרקוד בהן כפי שמקובל כל השנה. למשל, מותר לערוך סעודות ברית מילה, פדיון הבן וסיום מסכת בימי ספירת העומר. ומי שרגיל בסעודות אלו לרקוד ולהשמיע מוזיקה שמחה - רשאי, מפני שזו שמחה של מצווה.

וכן לגבי הזמנת נגנים, במקום שרגילים תמיד להזמין לסעודות מצווה אלה, מותר להזמין גם בימי האבלות שבספירת העומר. ואף שיש מחמירים בזה, כיוון שמדובר בספק הנוגע למנהג אבלות, הלכה כדברי המקילים. אבל כאשר ממילא לא ברור שרגילים להזמין נגנים, מוטב להימנע מלהזמין בימים אלו.

מותר להכניס ספר תורה לבית הכנסת בשירה, ניגונים וריקודים כמקובל, מפני שאלו ריקודים וניגונים של מצווה.

וכן הדין בסעודת בר מצווה שנערכת באותו היום שבו הבן הגיע למצוות, שמותר לקיימה כפי שרגילים בכל השנה. וכאשר לא ניתן לקיים את מסיבת בר המצווה ביום הגיעו למצוות, מותר לקיים את הסעודה אבל בלא השמעת מוזיקה. ואם יקבעו לסיים מסכת או סדר משניות בתחילת המסיבה, יוכלו להשמיע מוזיקה כפי שהם רגילים בכל שמחת בר מצווה.

שמיעת מוזיקה ממכשיר חשמל ביתי

לדעת רבים, אין הבדל בין שמיעת נגנים חיים לשמיעת נגינה דרך רדיו או מכשיר אלקטרוני אחר, וכשם שאסור לשמוע ניגונים של כלי זמר בימי ספירת העומר עד ל"ג בעומר ובשלושת השבועות, כך אסור לשומעם על ידי מכשירים אלקטרוניים. אבל לשמוע שירים דרך מכשירים אלקטרוניים בלא ליווי תזמורתי - מותר (אג"מ יו"ד ב, קלז; יחו"ד ו, לד). ויש אוסרים אפילו שמיעת שירים בלא ליווי תזמורתי דרך מכשירים אלקטרוניים, כי המכשיר נחשב כמו כלי זמר (ציץ אליעזר טו, לג, שבט הלוי ח, קכז).

אולם יש סוברים שהמנהג לאסור שמיעת כלי זמר בימים אלו אינו חל על שמיעת כלי זמר דרך רדיו או שאר מכשירים אלקטרוניים ביתיים, מפני שאין בשמיעתם חגיגות כפי שיש בשמיעת נגנים חיים. ועוד שכיום הכל רגילים לשמוע ניגונים דרך רדיו וכיוצא בו, והשגרה שבזה ביטלה את החגיגות והשמחה שבשמיעתם, והרי זה כשירה בפה שאינה אסורה בספירת העומר. ועוד שיש לחלק בין ניגונים של שמחה לניגונים רגילים, שרק ניגונים של שמחה יש מקום לאסור בימים אלו גם ממכשירים ביתיים, אבל ניגונים רגילים וקל וחומר ניגונים עצובים אין לאסור בימי האבלות שבספירת העומר. והרוצה להקל רשאי לסמוך על דעה זו ולשמוע שירים רגילים ועצובים ממכשיר חשמלי ביתי, אבל לא ישמעם בקול רם, מפני שעוצמת הקול שממלאת את חלל החדר יוצרת חגיגות מסוימת.

ונראה שלכל הדעות, הנוהג ברכב וחושש שמא ירדם, רשאי לשמוע מוסיקה כדי לשמור על עירנותו.

שהחיינו

מותר בימי ספירת העומר לקנות פרי חדש ולברך עליו ברכת "שהחיינו", וכן מותר לקנות בגד חדש או רהיט חדש ולברך עליו "שהחיינו". ואמנם בקהילות אשכנז, אחר מסעות הצלב והרציחות האיומות שבוצעו על ידי הנוצרים בימי ספירת העומר, היו רבנים שהחמירו במנהגי האבלות שבספירת העומר כמו בשלושת השבועות. וכשם שבשלושת השבועות נמנעים מלברך "שהחיינו", מפני שאין ראוי לומר "שהחיינו והגיענו לזמן הזה" בימים שנחרב בהם בית המקדש, כך אין ראוי לומר "שהחיינו" בימים שנרצחו בהם יהודים קדושים.

אולם למעשה נפסק שאין איסור לברך "שהחיינו" בימי ספירת העומר, שאין לדמות ימים אלו לימי בין המיצרים. והרוצה להחמיר שלא לקנות בגדים ורהיטים בימים אלו, תבא עליו ברכה. אבל בשעת הצורך, גם המחמיר רשאי להקל. למשל, הנצרך לבגד או רהיט, יכול לקנותו. וכן מי שנזדמנה לפניו אפשרות לקנות רהיט או בגד במחיר זול, יכול לקנותו. ולמנהג המחמירים, יחדש את הבגד ויברך עליו "שהחיינו" בשבת או

בראש חודש או ביום העצמאות או לקראת סעודת מצווה. וכן אם קנה רהיט חדש, ישתדל להתחיל להשתמש בו בזמנים אלו שהם זמנים של שמחה.

וכן מותר לקנות בית ולהיכנס לגור בו בימים אלו, ובמיוחד כשמדובר על בית בארץ ישראל, וקל וחומר במקומות שוממים מיהודים, שכל הקונה בהם בית מקיים בהידור את מצוות ישוב הארץ. ואם הקונה הוא יחיד, "יברך" שהחיינו, ואם הם זוג, יברכו "הטוב והמטיב".

מותר להזמין ידידים לסעודה, ובלבד שלא ינגנו שם בכלי זמר. וכן מותר לקיים בימים אלו נסיעות וטיולים, כי מדברי שמחה צריך להימנע ולא מדברים מהנים. ואמנם יש מחמירים בזה, אבל בדיני מנהגי אבלות הלכה כמיקל. אמנם טיול של בית ספר, מוטב שלא לקיים עד אחר ל"ג בעומר, מפני שיש בו שמחה גדולה. אבל טיול שמוגדר כטיול חינוכי מותר לקיים לכתחילה.